

Boerenzwaluw	124	(11)	Gele kwikstaart	20	
Oeverzwaluw	33		Groote gele kwikstaart	4	
Groote lijster	8	(1)	Witte kwikstaart	84	(18)
Zanglijster	31	(4)	Klapekster	1	
Koperwiek	—	(1)	Grauwe klauwier	54	(2)
Beflijster	3		Pimpelmees	3	(1)
Merel	54	(4)	Zwarte mees	22	
Tapuit	16		Kuifmees	1	
Paapje	3		„Zwartkopmees”	1	
Roodborsttapuit	2		Staartmees	2	
Gekr. roodstaart	80	(1)	Zwarte kraai	7	
Zwarte roodstaart	2		Roek	—	(1)
Roodborst	11		Kauw	16	
Heggemusch	1	(3)	Ekster	5	
Grasmusch	3		Vlaamsche gaai	15	(1)
Braamsluiper	1		Spreeuw	493	(94)
Tuinfluit	14	(36)	Wielewaal	3	
Zwartkoptuinfluit	1		Vink	1346	(16)
Tijftjaf	6		Keep	37	
Fitis	112	(1)	Putter	4	
Groote karekiet	110	(4)	Sijs	254	(4)
Kleine karekiet	72	(97)	Kleine barmsijs	2	
Boschrietzanger	—	(12)	Kneu	363	(36)
Rietzanger	1	(7)	Huismusch	—	(1)
Spotvogel	17	(24)	Ringmusch	3	
Winterkoning	2	(1)	Goudvink	3	
Grauwe vliegenvanger	12	(6)	Groenling	119	(5)
Zwartgr. vliegenvanger	36		Geelgors	37	(2)
Boomleuwerik	1		Ortolaan	3	
Veldleuwerik	11	(1)	Rietgors	23	(49)
Boompieper	25				
Graspieper	19				

Totaal aantal: 5151 (5660) vogels.

Noordoostpolderbewoners, 4e bericht (1942)

(tevens 22ste Publicatie van de „Club van Zuiderzeewaarnemers”)

DOOR

J. MULLER.

(With a Summary in English of this Publication and of the 20th Publication).

Inleiding.

In aansluiting op het 3e bericht over de Noordoostpolderbewoners*), waarin de broedgegevens en enkele verdere waarnemingen werden besproken, wordt hier nog een lijst gepubliceerd waarin alle, in het jaar 1942 gedane waarnemingen zijn verwerkt.

Een korte bespreking van enkele algemene verschijnselen gaat hieraan vooraf.

Bij het samenstellen van het overzicht is evenals bij het vorige artikel,

*) J. Muller, Noordoostpolderbewoners, 3e bericht (1942). Limosa, 15, p. 57-70.

gebruik gemaakt van de gegevens, ingezonden voor het archief van de „Club van Zuiderzeewaarnemers”. Verder wil ik hier nog de prettige samenwerking met de heren Dr. W. F e e k e s, Ir G. W. H a r m s e n en C. W i t van het laboratorium van de Noordoostpolder noemen, waardoor ik vaak waardevolle gegevens en aanwijzingen verkreeg.

De waarnemingen lopen van 24. Maart tot 16 December 1942. Hierbij is als eerste grens gekozen het einde van de vorstperiode in het begin van 1942. Hiervoor stond de polder nog voor het grootste deel onder water, terwijl ook mijn waarnemingen, die pas vanaf 11 October 1941 beginnen, maar op enkele data betrekking hebben. Als 2e grens is gekozen 16 December, omdat daarna de waarnemingen gedurende bijna een maand onderbroken zijn geweest en de polder in die tijd ook in „winterrust” lag. Het overzicht heeft dus betrekking op het eerste jaar, waarin de polder practisch droog lag.

In het voorjaar zijn de waarnemingen niet zo regelmatig verdeeld, als in de zomer en het najaar, toen alle belangrijke delen van de polder geregeld bezocht werden.

Het terrein.

De toestand in de polder, zoals die beschreven is in het vorige artikel, veranderde in de loop van zomer en najaar in enkele opzichten. Zo breidde de cultuur zich in de randgebieden belangrijk uit. De waterstand in de kanalen werd op een zodanig peil gehouden, dat de gehele polder droog lag, behalve op de kwelplekken, waar nog geen afwatering mogelijk was. Op deze slikterreinen, die uitvoerig beschreven zijn in het vorige bericht, concentreerde zich vooral het vogelleven.

Een groot deel van de polder geraakte bedekt met een natuurlijke begroeiing. Vooral van belang was de ontwikkeling van de riet- en zeebiesbegroeiing (*Phragmites communis* en *Scirpus maritimus*, met enkele andere soorten het *Scirpetum* vormend), die vooral in de ZW-hoek van de polder vrij zwaar was. Op de drogere delen kwam meer het *Bidentetum* (tandzaadgezelschap) met rode ganzevoet (*Chenopodium rubrum*), duizendknoop (*Polygonum nodosum*), melde (*Atriplex hastatum*) en ook nog veel riet en zeebies naar voren. Vooral ten O van Schokland vormde deze begroeiing een wildernis, vaak van ruim 1,5 m hoogte en enkele honderden ha oppervlakte, een mooi terrein, waar echter het aantal waargenomen vogels gering bleef.

De verspreiding der vogels.

Om een algemeen overzicht van het vogelleven in de Noordoostpolder te geven, kunnen 2 groepen kort besproken worden, waarbij al of niet broeden buiten beschouwing is gelaten.

1. De vogels, die in de polder een geschikt voedselgebied vonden en als gevolg hiervan op doortrek bleven pleisteren of overwinterden.
2. De vogels, die op de trek voorkwamen en waarbij niet van een duidelijke voedselrelatie sprake was.

1. Deze groep is uiteraard het omvangrijkst en hiervan kan het best een overzicht worden gegeven aan de hand van de bovenbeschreven terreintypen.

In het cultuurgebied waren het vooral zwarte kraaien (*Corvus corone*), die geregeld voorkwamen. In het najaar aasden vaak kleine troepjes op de pas ingezaaide akkers, waar soms onbetekenende schade werd aangericht aan het pas opkomende koren. Ook eenden, meest talingen (*Anas crecca* ?) werden in het najaar wel in het cultuurgebied aangetroffen, terwijl soms werd gemeld, dat enige schade werd aangericht aan de gewassen. Hier zijn echter geen positieve gegevens over verzameld. Torenvalken (*Falco tinnunculus*) jaagden geregeld boven de vaak muizenrijke akkers.

De niet in cultuur gebrachte, nog spaarzaam begroeide, maar wel reeds enige tijd drooggevalen polder, bleef vogelarm. Op plaatsen waar de begroeiing wat dichtter en de grond soms moerassig was, zoals ten O van Schokland en bij Kraggenburg, zaten in het najaar vaak veel watersnippen (*Capella gallinago*). Ook werden hier in de zomer wel wat gele kwikstaarten (*Motacilla flava*) gezien.

Waar echter de omgeving vochtig was en vooral veel zeebies (*Scirpus maritimus*) groeide, was in het najaar de grauwe gans (*Anser anser*) op veel plaatsen aanwezig. Vraat aan zeebies, blaartrekkende boterbloem (*Ranunculus sceleratus*), mattenbies (*Scirpus lacustris*) en sporen konden op veel plaatsen vastgesteld worden. Naast de ganzen sporen waren soms ook eendensporen te zien. De kleine zwaan (*Cygnus bewickii*), die in het voorjaar in groot aantal in het ZO-deel van de polder werd waargenomen, is in het najaar maar op enkele plaatsen gezien, hoewel ogenschijnlijk grote terreinen er geschikt voor waren.

Op de eigenlijke slikterreinen was, vooral in het najaar, het aantal voedselzoekende steltlopers en eenden zeer groot. Op 6 en 12 October was het aantal vogels op het slikterrein tussen Lemmer en Urk, langs de dijk wel het grootst. Naar ruwe schatting waren er tegen de 300.000 eenden aanwezig, waarvan 30—40 % wilde eenden (*Anas platyrhynchos*), 30—40 % wintertalingen (*Anas crecca*), 10 % smienten (*Anas penelope*), 10 % pijlstaarten (*Anas acuta*), 10 % slobbeenden (*Spatula clypeata*), 100—200 bergeenden (*Anas tadorna*), voorts 500 kluiten *Recurvirostra avosetta*, 100—125 grauwe ganzen (*Anser anser*), troepen van tientallen bonte strandlopers (*Calidris alpina*), kieviten (*Vanellus vanellus*), honderden rosse grutto's (*Limosa lapponica*), waarmee de voornaamste soorten, die op beide dagen werden waargenomen, opgesomd zijn.

In verband met deze geweldige concentratie aan eenden, moet waarschijnlijk het feit worden gezien, dat, volgens mededeling van den heer Buismann te Leeuwarden, de eendenkooi te Piaam bij de W-kust van Friesland, aanzienlijk minder wintertalingen heeft gevangen dan vorige jaren. Er is dus blijkbaar een massale verplaatsing van wintertalingen en waarschijnlijk ook van andere eenden geweest van het gebied van de Kooiwaard en omgeving, naar de Noordoostpolder.

Voor verdere gegevens over soorten en aantallen steltlopers en eenden zij verwezen naar het bijzonder overzicht.

Geen wonder, dat bij deze hoeveelheden eenden ook enkele slechtvalken (*Falco peregrinus*) geregeld gezien werden.

2. Terwijl Schokland als vanouds een gunstig terrein was voor trekwaarnemingen, waar vooral bij de bomen en struiken op Emmeloord en Ens weer heel wat aardige waarnemingen werden gedaan, bleek ook de polderdijk van Lemmer naar Urk een gunstige ligging in dit opzicht te hebben. In het algemeen was de trekrichting van de kleine zangvogels, als bijvoorbeeld vinken (*Fringilla coelebs*) ZZW. Hierdoor trad stuwing op langs de van Urk in N-richting lopende dijk, tot halverwege Lemmer, waar de dijk in NNO-richting ombuigt.

Zo werden op 12 October, bij ZW-wind en licht bewolkte hemel op de dijk ten N van Urk van 13.— tot 14.— u 82 vinken en 8 koperwieken (*Turdus musicus*) met veel piepers (*Anthus pratensis* ?) en witte kwikstaarten (*Motacilla alba*) waargenomen, die allen duidelijk in Z-richting de dijk volgden. Op 13 October werd 's morgens met krachtige ZW-wind en buiig weer van Lemmer naar Urk gereden. Op het 1e ZZW verlopende stuk dijk tot halverwege Urk was geen trek. Vanaf de bocht, dus op het N-Z verlopende stuk was wel trek in Z-richting. Van 11.30 tot 1.— u werden 165 vinken, 5 kneuen (*Carduelis cannabina*) en 1 tapuit (*Oenanthe oenanthe*) geteld, terwijl later nog 50 boerenzwaluwen (*Hirundo rustica*) voorbijtrokken. Het stuwen was duidelijk te zien, doordat de vinken onder langs de dijk in de luwte vlogen, maar van tijd tot tijd omhoog vlogen, als om over de kruin heen hun oude richting te volgen. Steeds echter doken ze weer naar beneden, zonder zeewaarts te durven vliegen.

Op 30 October was in de polder ten NO van Urk in de morgen met zwakke ZW-wind en licht bewolkte hemel geregeld trek van piepers, lijsters (*Turdus* sp.) en een paar keer ook vinken in ZW-richting. Op de dijk tussen Urk en Schokkerhaven, die eerst in ZO-, daarna in O-richting verloopt, was ook vaak een duidelijke trekconcentratie en aarzeling bij verschillende zangvogels als piepers en zanglijsters (*Turdus ericetorum*) om zee in te steken, waar te nemen. Vaak werd dan ook een O richting gevolgd. Voor de vele soorten, die op Urk langs de dijk en op Schokland verder nog zijn waargenomen, wordt weer verwezen naar het bijzonder overzicht.

Overzicht waarnemingsdagen, 1942.

Na de laatste datum, die vermeld is in het 3e bericht, is in 1942 nog waargenomen op de volgende dagen:

- 27 October : Ramspol-kamp Zwarte meer-Kraggenburg.
- 29 " : dijk Ramspol — 15 km beN Urk.
- 30 " : polder ten NO van Urk en dijk Urk-Ramspol.
- 1 November : dijk Ramspol-Urk.
- 17 " : Schokland.
- 27 " : dijk Ramspol-Urk.
- 15 December : dijk Urk-Lemmer.
- 16 " : dijk Lemmer-Urk over 7 km en cultuurgebied Lemmer.

BIJZONDER OVERZICHT.

Wijze van publicatie: Hierin zijn alle gegevens verwerkt. Van de meeste soorten is echter slechts een korte samenvatting gegeven. Een systematische lijst, waarin alle waarnemingen zijn opgetekend, zal in het archief van de „Club van Zuiderzeewaarnemers” worden neergelegd.

Corvus cornix cornix L. — Bonte kraai.

In Maart en vanaf half October geregeld in klein aantal, soms in grotere troepen of op de trek, vooral langs de dijken en in het cultuurgebied. Trek op 27 October. 29 Juli en omstreeks 26 Augustus telkens één (zie Limosa, 15, p. 101).

Corvus corone corone L. — Zwarte kraai.

Gedurende het gehele jaar in klein aantal, geregeld in het cultuurgebied en ook wel in andere delen van de polder waargenomen. Eén broedgeval. Trek op 27 October.

Pica pica pica (L.) — Ekster.

In April en Mei 2 op Schokland. In December enkele in het cultuurgebied.

Garrulus glandarius subsp. — Vlaamse gaai.

21 en 22 Mei, Emmeloord (Schokland) telkens één (zie Limosa, 15, p. 32).

Sturnus vulgaris vulgaris L. — Spreeuw.

Vanaf 7 Juli regelmatig waargenomen in grotere of kleinere vluchten langs de dijken, ook in de polder, vaak op cultuurland. Op Urk zeer talrijk, broedvogel. Op Schokland talrijk, te Ens en Emmeloord broedend.

Carduelis flavirostris flavirostris (L.) — Frater.

4 en 27 November enkele langs de dijk ten W van Schokkerhaven.

Carduelis cannabina cannabina (L.) — Kneu.

13 October, dijk ten N van Urk 5 trekkend → Z.

Fringilla coelebs subsp. — Vink.

Op de trek langs de dijken en op Schokland van 24 Maart—21 Mei en 27 September—30 October.

Fringilla montifringilla L. — Keep.

13 April, langs de dijk ten W van de Ramspol 1 ♀ en 13 October langs de dijk even ten N van Urk 5—6.

Passer domesticus domesticus (L.) — Huismus.

Steeds op Urk en bij de Ramspol waargenomen, ook elders waar bewoning is. Broedvogel op Schokland en Urk.

Emberiza hortulana L. — Ortolaan.

11 Mei, Emmeloord 1.

Emberiza schoeniclus schoeniclus (L.) — Rietgors.

Trekkend eind Maart en eind September, broedvogel op Schokland.

Plectrophenax nivalis nivalis (L.) — Sneeuwgors.

16 December, bij Lemmer 2 kleine troepjes van 15—20.

Alanda arvensis arvensis L. — Veldleeuwerik.

24 Maart—21 April en 27 September—17 November enkele waarnemingen, meest op Schokland. 14 Juli bij Lemmer één zingend.

Anthus pratensis (L.) — Graspieper.

24 Maart—30 April en 30 September—30 October enkele trekkend over verschillende delen der polder en Schokland.

Anthus spinoletta littoralis Brehm. — Oeverpieper

In het najaar vanaf half October veel langs de dijk.

Motacilla flava subsp. — Gele kwikstaart.

Van 16 April af talrijk op Schokland, zeker ook broedend. Enkele waarnemingen, zeer waarschijnlijk op broeden wijzend, op de dijk en in de polder. In de zomer tot 11 September soms talrijk in de polder ten O van Schokland en langs de dijk.

Motacilla alba subsp. — Witte kwikstaart.

Van 25 Maart—27 October geregeld, vaak in groot aantal, vooral op doortrek vanaf 7 Augustus, langs de dijken, waar zeker broedend. Op Schokland en verder in de polder alleen op doortrek.

Parus major major L. — Koolmees.

30 September, Emmeloord 1.

Parus caeruleus caeruleus L. — Pimpelmees.

27 September, Emmeloord 2.

Parus ater ater L. — Zwarte mees.

29 October, dijk ten N van Urk 1.

Regulus ignicapillus ignicapillus (Temm.) — Vuurgoudhaantje.

30 September, Emmeloord 3—4, 29—30 October, dijk ten N van Urk en Urk-Ramspol enkele.

Panurus biarmicus biarmicus (L.) — Baardmees.

24 Maart, Z-helft Schokland 5.

Muscicapa striata striata (Pall.) — Grauwe vliegenvanger.

2 Mei, Urk 1, 11—21 Mei, Schokland enkele.

Muscicapa hypoleuca hypoleuca (Pall.) — Zwartgrauwe vliegenvanger.

11—16 Mei en 26—27 Augustus, Schokland enkele.

Phylloscopus trochilus subsp. — Fitis.

11—22 Mei, Emmeloord enkele.

Acrocephalus arundinaceus arundinaceus (L.) — Grote karekiet.

2 Augustus, dijk ten W van Schokkerhaven 1.

Acrocephalus scirpaceus scirpaceus (Herm.) — Kleine karekiet.

Broedvogel op Schokland en misschien op enkele plaatsen in de polder.

Acrocephalus schoenobaenus (L.) — Rietzanger.

2e helft Mei enkele keren op Schokland waargenomen.

Hippolais icterina icterina (Vieill.) — Spotvogel.

Zeer waarschijnlijk een broedgeval op Schokland.

Sylvia atricapilla atricapilla (L.) — Zwartkopje.

11 Mei, Emmeloord 1 paartje.

Sylvia communis communis Lath.

11 Mei, Emmeloord 1, 30 Juni, polder even ten O van Schokland zingend.

Sylvia curruca curruca (L.) — Braamsluiper.

11 Mei, Emmeloord enkele.

Turdus pilaris L. — Kramsvogel.

16 en 21 April, Schokland enkele. 29 October, 1 en 27 November langs dijk enkele.

Turdus ericetorum subsp. — Zanglijster.

Algemeen op trek langs dijk en op Schokland van 13 April — 16 Mei en 27 September — 30 October.

Turdus musicus L. — Koperwiek.

12 October—1 November geregeld troepjes van 8—10 trekkend langs de dijk.

Turdus torquatus torquatus L. — Beflijster.

30 October, dijk Urk—Schokkerhaven 1.

Turdus merula merula L. — Merel.

24 Maart, Schokland enkele.

October op Schokland en langs de dijk enkele.

Oenanthe oenanthe subsp. — Tapuit.

Van 21 April—29 Mei en 31 Juli—13 October geregeld op doortrek waargenomen, zowel langs de dijk als op Schokland. In het najaar vanaf 25 Augustus in groter aantal doortrekkend, ook in de polder. Misschien broedend op Schokland.

Saxicola rubetra (L.) — Paapje.

11 Mei, Emmeloord 2 ♂ en 1 ♀.

27 Augustus en 27—30 September, Schokland enkele.

Saxicola torquata rubicola (L.) — Roodborsttapuit.

20 en 30 September, Schokland 2.

Phoenicurus phoenicurus phoenicurus (L.) — Gekraagde roodstaart.

Vanaf 11 Mei tot eind Juni geregeld 1 of 2 paartjes op Schokland, vermoedelijk broedend.

Phoenicurus ochrurus gibraltariensis (Gm.) — Zwarte roodstaart.

29—30 October, dijk ten Z. van Urk enkele.

Luscinia svecica svecica (L.) — Roodgesterde blauwborst.

16 Mei, Emmeloord 1.

Erithacus rubecula subsp. — Roodborst.

27 September—1 November geregeld enkele op Schokland en langs de dijk. Op 30 October langs de dijk Urk—Ramspol veel.

Troglodytes troglodytes troglodytes (L.) — Winterkoning.

13 April, dijk ten W van Ramspol 1. 11 Mei, Ens 1. 27 November dijk Schokkerhaven 1.

Hirundo rustica rustica L. — Boerenzwaluw.

Op 11 en 13 Mei bij dorp C enkele. Broedend bij de Ramspol en op Schokland.

13 en 29 October ten N van Urk trek van resp. ± 50 en $2 \rightarrow Z$.

Martula urbica urbica (L.) — Huiszwaluw.

Broedvogel aan de gemalen en schuren en op Urk. Op 14 Augustus 20 midden in de polder waargenomen.

Riparia riparia riparia (L.) — Oeverzwaluw.

Van eind Juli—begin September geregeld zwermen van honderden vogels in de omgeving van de Ramspol, dorp C en Emmeloord. Vooral op warme dagen waren er grote aantallen.

Tot 27 September enkele waargenomen.

Apus apus apus (L.) — Gierzwaluw.

21 Mei, Schokland $4 \rightarrow N$. 7—21 Juli geregeld 10-tallen jagend en trek-kend langs de dijk Urk—Lemmer.

Cuculus canorus canorus L. — Koekoek.

Broedvogel op Schokland. Van 4 Juni tot 6 September waargenomen.

Asio flammeus flammeus (Pont.) — Velduil.

Broedvogel op Schokland en in de polder. 29 October 1 op dijk ten N van Urk.

Falco peregrinus subsp. — Slechtvalk.

7 Augustus—17 November geregeld een, vermoedelijk zelfde juv. slechtvalk tussen Urk en Schokland. Vanaf 12 October ook tussen Urk en Lemmer enkele waargenomen.

Falco subbuteo subbuteo L. — Boomvalk.

10 Augustus, Emmeloord 1.

Falco tinnunculus tinnunculus L. — Torenvalk.

Broedend op Schokland. In najaar geregeld boven cultuurgebied jagend.

Buteo lagopus lagopus (Pont.) — Ruigpootbuizerd.

27 Maart—21 April Schokland en Kraggenburg enkele waarnemingen.

27 September—17 November Schokland 1.

Buteo buteo subsp. — Buizerd.

24 Maart en 17 November, Schokland 1, 27 November, dijk ten Z van Urk 1.

Circus aeruginosus aeruginosus (L.) — Bruine kuikendief.

1 paar broedend op Schokland. Augustus—September geregeld tussen Schokland en Urk gezien.

Circus cyaneus cyaneus (L.) — Blauwe kuikendief.

Vanaf 30 October enkele waarnemingen langs de dijk en op Schokland.

Accipiter gentilis gallinarum (Brehm) — Havik.

17 November Schokland 1.

Platalea leucorodia leucorodia L. — Lepelaar.

1—9 Juli klein troepje op slik ten O van Urk.

Ardea cinerea cinerea L. — Blauwe reiger.

16 April—20 September in klein aantal regelmatig waargenomen in verschillende delen der polder. Soms vissend in de kanalen.

Cygnus bewickii Yarr. — Kleine zwaan.

In voor- en najaar enkele tientallen op geschikte plaatsen in de polder.

Cygnus olor (Gm.) — Knobbelswaan.

16—21 April Schokland enkele.

Anser anser anser (L.) — Grauwe gans.

In Maart en vanaf 6 October troepen op geschikte delen van de polder, sporen op zeer veel plaatsen in de vochtigere, begroeide delen.

Tadorna tadorna (L.) — Bergeend.

Broedend in de polder 7—8 paar, Schokland 1 paar. Op de slikken vanaf 31 Maart geregeld waargenomen tot 7 Augustus. Daarna niet tot 6 October, toen weer in vrij groot aantal tot 29 October.

Anas platyrhynchos L. — Wilde eend.

Broedend op Schokland. Vanaf 24 Maart geregeld op geschikte plaatsen in de polder. In Mei grotere troepen, vooral op de slikken. In aantal toenemend in Juli, misschien weer geringe daling in aantal gedurende Augustus. Eind September—October zeer sterke toename: omstreeks 6 October

hoogtepunt, waarop naar ruwe schatting enkele honderdduizenden op de slikken hun voedsel zochten. Daarna nog zeer veel tot 17 November.

Anas strepera L. — Kraakeend.

22 Mei, bij Schokland 1 paar.

Anas crecca crecca L. — Wintertaling.

31 Maart—29 Mei, bij Schokland op plas aan de Wkant aanwezig. Vanaf 22 Juni vrij veel op de slikken. Species dan onzeker tot October. Aantal talingen in Juli al zeer belangrijk, blijft verder steeds hoog en bereikt zijn hoogtepunt omstreeks 6 October. Verder nog steeds veel tot 17 November. In het najaar ook talingen, vermoedelijk deze soort waargenomen in het cultuurgebied.

Anas querquedula L. — Zomertaling.

In gering aantal waargenomen in voor- en najaar. Alleen 26 Juni veel op slik. Vermoedelijk niet altijd herkend (zie bij *crecca*).

Anas penelope L. — Smient.

In het voorjaar van 31 Maart—21 April vrij veel doortrekkend, daarna enkele tot 29 Mei. Op 11 September weer enkele op slik en eind October grote aantallen, 17 November nog enkele.

Anas acuta acuta L. — Pijlstaart.

Doortrek van 27 Maart—21 April. Daarna vanaf 11 Juni nog maar enkele waargenomen op slik, tot begin October. Dan plotseling zeer grote aantallen, nog veel tot 1 November, daarna nog waargenomen tot 15 December.

Spatula clypeata (L.) — Slobeend.

In het voorjaar van 31 Maart—29 Mei in klein aantal waargenomen. Daarna op 22 Juni op slik al weer veel, verder steeds aanwezig. In October grote aantallen, tot in November, 17 November nog enkele.

Aythya ferina (L.) — Tafeleend.

27—31 Maart, kanaal Kraggenburg enkele.

Aythya fuligula (L.) — Kuifeend.

25—27 Maart, enkele kanaal Kraggenburg. 2 Mei 1 op Urk.

Aythya marila marila (L.) — Toppereend.

13 April enkele op Schokland.

Bucephala clangula clangula (L.) — Brilduiker.

27 Maart, kanaal Kraggenburg 3 paar, 22 April, kanaal dorp C. 1 juv.

Mergus merganser merganser L. — Grote zaagbek.

29 April, kanaal dorp A 20.

Phalacrocorax carbo sinensis (Shaw & Nodder) — Aalscholver.

In het voorjaar tot 14 Augustus regelmatig overvliegend in Z-deel der polder, tot Urk. Enkele keren vissend in de kanalen.

Columba palumbus palumbus L. — Houtduif.

1 November, dijk Schokkerhaven 1.

Haematopus ostralegus subsp. — Scholekster.

In klein aantal broedend in de polder. Verder geregeld in klein aantal waargenomen zowel op de slikken, als langs de dijk en op drogere polderdelen van 27 Maart—12 Augustus.

Charadrius hiaticula subsp. — Bontbekpluvier.

Vrij zeker broedend. Op de trek geregeld op het slik van 25 Maart—1 November. Al vrij veel in Maart. Op 11 Juni vrij grote aantallen, o.a. een koppel van ruim 100, daarna steeds enkele, half Augustus weer iets meer.

Charadrius dubius curonicus Gm. — Kleine pluvier.

Broedvogel. Geregeld waargenomen in de drogere delen van de polder van 17 Mei—11 September.

Charadrius alexandrinus alexandrinus L. — Strandpluvier.

Vrij zeker enkele broedgevallen. Op trek in klein aantal op slik, zowel als midden in de polder (!), van 1 Mei—Juni en van eind Juli—26 Augustus.

Charadrius apricarius subsp. — Goudpluvier.

21 April eenige honderden bij Schokland, 22 Mei aldaar 16 → N. Op de najaarstrek enkele op 14 Augustus en 1 November op slik.

Squatarola squatarola squatarola (L.) — Zilverpluvier.

In klein aantal geregeld op de slikken vanaf 1 Mei—11 Juni en 9 Augustus—1 November.

Vanellus vanellus (L.) — Kievit.

In klein aantal broedend in de polder en vrij veel op Schokland. Vanaf 6 Juli geregeld troepjes van 5—30 op slikken, eind September grotere troepen tot 27 November.

Arenaria interpres interpres (L.) — Steenloper.

20 Mei Kraggenburg 3. 11 Augustus, dijk Lemmer—Urk 1.

Philomachus pugnax (L.) — Kempfaan.

Begin Mei vrij veel doortrek op slikken. Vanaf 22 Juni tot begin Juli veel op slikken, dan misschien iets minder. Half Augustus weer grotere troepen en geregeld nog vrij veel tot 6 October. Een broedgeval op Schokland.

Calidris canutus canutus (L.) — Kanoetstrandloper.

12 Augustus, slik Lemmer-Urk enige 10-tallen.

Calidris alpina subsp. — Bonte strandloper.

In het voorjaar in klein aantal van 27 Maart—21 Mei. Najaar van 9 Juli—27 November op slikken, soms grotere troepen van ruim 100.

Calidris testacea (Pall.) — Krombekstrandloper.

11—12 Augustus en 12 October enkele op slik tussen Lemmer en Urk.

Calidris minuta (Leisl.) — Kleine strandloper.

22 Mei, Emmeloord 3, vermoedelijk *minuta*.

11 Juni, slik langs dijk Lemmer—Urk 4 en 6, positief *minuta*. 17 Juli—12 Augustus geregeld enkele waarnemingen op slik langs dijk Lemmer—Urk, meestal vermoedelijk *minuta* betreffende, 1 × positief.

Calidris temminckii (Leisl.) — Kleinste strandloper.

11 en 17 Mei, Schokland 5 en 8, waarschijnlijk *temminckii*.

Tringa hypoleucos L. — Oeverloper.

Zeer geregeld enkele langs dijk of kanaaltalud van 1 Mei—23 Mei en vanaf 1 Juli, vrij veel, op 12 Augustus zelfs 150—200 langs dijk Lemmer—Urk, veel tot 27 Augustus en verder tot 13 October.

Tringa glareola L. — Bosruiter.

In het voorjaar 1 waarneming, Schokland 21 Mei. Daarna geregeld enkele vanaf 3 Juli, veel op 7 Augustus en geregeld nog tot 20 September.

1 waarneming op 1 November, ten Z van Schokland.

Tringa ochropus L. — Witgatje.

In klein aantal doortrekkend op slik of bij Schokland. 22 Mei, 1 en 8 Juli—30 September geregeld enkele waargenomen, waarvan 25—27 Augustus vrij veel bij Schokland.

Tringa totanus subsp. — Tureluur.

In alle delen der polder, meest natuurlijk bij water waargenomen, vanaf 24 Maart, in Juli op de slikken vaak honderden, daarna weer minder. Laatste waarneming op 20 September.

Tringa erythropus (Pall.) — Zwarte ruiter.

Geregeld op slikken, bij Schokland of langs kanalen van 21 April—21 Mei en 22 Juni—1 November.

Tringa nebularia (Gunn.) — Groenpootruiter.

Geregeld vrij talrijk, op slikplekken en langs kanaaltaluds, zonder onderbreking waargenomen vanaf 29 April, vrij geregeld in Mei, 2e helft Augustus soms enkele tientallen, en verder tot 30 September.

Recurvirostra avosetta avosetta (L.) — Kluit.

Talrijk broedvogel op geschikte polderdelen. Daar waargenomen van 1 Mei tot 12 October. Verder nog enkele losse waarnemingen van trekkers van 27 Maart—17 Mei.

Limosa lapponica lapponica (L.) — Rosse grutto.

6 October, slikken Urk—Lemmer honderden.

Limosa limosa subsp. — Grutto.

Broedend op Schokland. Op voorjaartrek in klein aantal waargenomen van 27—31 Maart. Daarna op de slikken vanaf 22 Juni in toenemend aantal tot 7—10 Juli, toen honderden aanwezig waren, daarna snel afnemend in aantal en enkele nog tot 27 Augustus.

Numenius arquata arquata (L.) — Wulp.

Doortrekkend in klein aantal van 24 Maart—21 Mei en 22 Juni—19 Augustus, soms op slikken.

Numenius phaeopus phaeopus (L.) — Regenwulp.

Enkele keren overtrekkend, op 20—21 Mei en 14 en 26 Augustus.

Capella gallinago subsp. — Watersnip.

In het najaar van 7 Augustus—16 December in de dichtere moerassige polderbegroeiing. Tegen eind October vaak tientallen opgestoten.

Lymnocryptes minimus (Brünn.) — Bokje.

October enkele waarnemingen, ook in polderbegroeiing.

Chlidonias niger niger (L.) — Zwarte stern.

In verschillende delen der polder in klein aantal waargenomen, op 5 Mei en vanaf 20 Juni. 7—12 Augustus vooral veel langs de dijk.

Sterna sandvicensis sandvicensis Lath. — Grote stern.

Van 3 Juli—24 Augustus geregeld in groot aantal rustend in de polder, meestal bij de dijk Urk—Schokkerhaven.

Sterna hirundo hirundo L. — Visdiefje.

Broedend in klein aantal bij Kraggenburg en vermoedelijk ook tussen Urk en Lemmer. Verder enkele waarnemingen van 1 Mei—24 Augustus, meestal bij de dijk.

Sterna albifrons albifrons Pall. — Dwergstern.

11—12 Augustus, dijk Lemmer—Urk 1 en 2.

Larus minutus Pall. — Dwergmeeuw.

17 Juli, slik bij Schokkerhaven 2 × 1. 12 Augustus, dijk Lemmer—Urk buitenzijde 1.

Larus ridibundus ridibundus L. — Kapmeeuw.

In klein aantal in verschillende delen der polder. Opvallend grote aantallen op de slikken. Daar al op 1 Mei, verder vanaf 15 Juni geregeld zeer veel, met veel juv. van '41, omstreeks 7 Juli enkele duizenden op de slikken bij Urk. Nog veel tot begin Augustus, waarna nog maar weinig tot eind October.

Larus canus canus L. — Stormmeeuw.

Geregeld kleine troepjes bij de slikken.

Larus argentatus argentatus Pont. — Zilvermeeuw.

Geregeld enkele bij de slikken en kanalen en op Urk.

Larus marinus L. — Mantelmeeuw.

Vanaf Juli enkele bij Urk, langs de dijk en de kanalen.

Stercorarius skua skua (Brünn.) — Grote jager.

29 October, Urk 1.

Perdix perdix perdix (L.) — Patrijs.

10 Juni, Kuinre aan de rand van de polder 1.

S u m m a r y

In two articles (Limosa, 15, p. 57—70; 16, p. 46—59) a description is given of the avifauna of the North-East polder, the second largest polder in the former Zuiderzee. A detailed list of breeding data, with a description of grounds, vegetation and other general remarks has been given in the article first published whereas this second publication contains a review of all species observed in 1942, also with a general discussion of the obtained results.

In 1941 a beginning was made with the reclamation of the North-East polder, which is situated between Lemmer, the Isle of Urk and Kampen and includes the Isle of Schokland. Only some breeding data were obtained in that year. Avocet and Oystercatcher were breeding in some pairs in the polder, the latter also on the dike. Nearly the whole polder was drained in the first part of 1942 and cultivation was started. The situation in the spring of 1942 is shown on the map. In general bird life in the polder was poor. The already cultivated lands brought in no important data. The parts, which in the course of spring and summer often got heavily overgrown, were not rich in birds either (fig's 1, 3). At some places, near the old coast and the former Isle of Schokland Lapwing, Little Ringed Plover, Kentish plover, Ringed Plover, and Oystercatcher nested, all in a few pairs only, while in the S E part a small colony of Common Terns settled.

A food source in more overgrown regions was the *Scirpus maritimus*. In spring and autumn large troops of Geese and some Swans fed on the roots and little bulbs of this plant.

The not overgrown, more central parts of the polder were desolated like a desert (fig. 2).

The parts however, which were still superficially covered with water, caused by well and insufficient draining and where for the purpose of soil improvement a sort of very unsubstantial mud was shot, proved to be very rich in birds. Especially the settlement in mass of the Avocet was remarkable, which bird bred in one large and some small colonies, between Urk and Lemmer and near Urk, to a total amount of some 170 pairs (see map and figs 4, 5, 6). Also the Sheld-Duck nested in this region in some pairs. By examination of mud samples it was stated that this mud soil possessed a rich soilfauna, principally composed of little worms of the genus *Limnodrilus* and larvae of Chironomids. So this proved to be the main food of the Avocets, Sheldducks and the numerous other Limicolae and Anatidae, which, especially in autumn, visited the mud grounds in enormous troops.
